

Integracyjny wymiar współczesnej analizy dyskursu w świetle prac językoznawczej szkoły francuskiej

IRENA SZCZEPANKOWSKA
(*Białystok*)

Podjmując tradycję prezentowania na łamach „Stylistyki” różnych sposobów ujmowania zagadnień stylu i tekstu¹, sposobów ukształtowanych w różnych kręgach kulturowo-językowych, chcę tym razem poświęcić nieco więcej uwagi językoznawczym badaniom nad dyskursem, których wyniki prezentowane są w pracach francuskojęzycznych. Ich autorzy zaliczani są do szeroko pojmowanej „szkoły francuskiej”, choć niektórzy reprezentują szwajcarską lub belgijską wspólnotę frankofońską. Mam tutaj w szczególności na myśli prace takich autorów, jak: Jean-Michel Adam, Patrick Charaudeau, Catherine Kerbrat-Orecchioni i Dominique Maingueneau. Interesują mnie głównie zakres przedmiotowy badań, najważniejsze tradycje i źródła inspiracji oraz związki uprawianej przez wymienionych badaczy lingwistyki dyskursu z innymi dyscyplinami naukowymi, nie tylko językoznawczymi.

Francuska szkoła analizy tekstu i dyskursu, której tradycje sięgają połowy XX w., tj. klasycznych opracowań językoznawców i filozofów, takich jak: Émil Benveniste, Michel Foucault, Roland Barthes, Claude Chabrol, Oswald Ducrot,

---

¹ Mam tutaj na uwadze wnikliwy, systematyzujący główne problemy germanistycznej lingwistyki dyskursu, artykuł Zofii Bilut-Homplewicz (2013), zamieszczony w poprzednim numerze „Stylistyki”.

Algirdas J. Greimas, Gérard Genette, Tzvetan Todorov, Julia Kristeva, Michel Pêcheux i in., jest znana polskim badaczom². Dlatego też chcę swoje obserwacje skupić jedynie na wybranych aspektach problematyki prezentowanej w nowszych opracowaniach reprezentantów tej szkoły, a zwłaszcza na integracyjnych walorach uprawianej przez nich analizy dyskursu. Już pobieżny ogląd literatury przedmiotowej wskazuje na daleko idącą zbieżność zainteresowań językoznawców polskich i francuskich. Tradycja romańska w zakresie lingwistyki tekstu i dyskursu wydaje się nawet bliższa rodzimej niż germańska, mimo iż ta druga jest intensywniej od pewnego czasu przyswajana (także w postaci przekładów opracowań – zob. Beaugrande, Dressler 1990; van Dijk 2001; Bilut-Homplewicz, Czachur, Smykała 2009).

Refleksja nad wyodrębnionym obszarem badań lingwistycznych, związanym z szeroko rozumianym pojęciem „dyskurs”, które funkcjonuje od dawna w humanistyce i w publicznej komunikacji, może się przyczynić do wytyczenia najważniejszych kierunków badań i wyodrębnienia zakresu przedmiotowego analizy dyskursu w obrębie nauki o języku, a właściwie stylistyki, gdyż – jak zauważają lingwiści francuscy – trudno jest „wytyczyć granicę pomiędzy stylistyką i analizą dyskursu, ponieważ sama stylistyka [...] może przybierać różno- różne postaci” (Charaudeau, Maingueneau 2002: 552), a zjawiska, które były przedmiotem badań Charles’a Bally’ego na początku XX w., „są dziś rozparcelowane pomiędzy istniejące teorie wypowiedzi językowej, pragmatykę, socjolingwistykę, analizę konwersacyjną, analizę dyskursu...” (Charaudeau, Maingueneau 2002: 552)³. Podobnie jak na gruncie słowiańskim, również we francuskojęzycznym środowisku naukowym podejmowano już od lat 80. ubiegłego wieku próby reintegracji różnych nurtów badań nad stylem, zwłaszcza w odniesieniu do tekstów literackich (zob. Moulinié 1986). Dominuje w takich syntezach aparat pojęciowy retoryki i poetyki ze względu na uprzywilejowanie literatury pięknej jako przedmiotu badań stylistycznych. Bardziej obiecujące z punktu widzenia językoznawców, którzy kładą nacisk na badanie innych niż

---

² Jej dokonania w zakresie teorii gatunków wypowiedzi przybliży opracowanie Haliny Grzmil-Tylutki (2007), a w zakresie stylu i kompozycji tekstów narracyjnych – rozprawa Bożeny Witosz (1997); odniesienia do nowszych prac na temat tekstu i dyskursu znajdujemy także w książce Janiny Labochy (2008) oraz w przetłumaczonej na język polski syntezie dwojga francuskich autorów (zob. Paveau, Sarfati 2009: 216–236).

³ Wszystkie cytaty z prac nie tłumaczonych na język polski podaję w przekładzie własnym.

przekaz literacki sfer komunikacji językowej, wydają się prowadzone w ostatnim dwudziestoleciu prace w zakresie lingwistyki tekstu i analizy dyskursu.

1. Analiza dyskursu jako kierunek integrujący* językoznawcze badania nad stylem i tekstem

Poszczególne dyscypliny – wyrosłe ze stylistyki – ujmują, jak się wydaje, różne aspekty stylu jako złożonej, wielowymiarowej „humanistycznej struktury tekstu”, zgodnie z ujęciem Stanisława Gajdy (1983), który zauważa, że z badaniem tak złożonej kategorii można sobie radzić „na dwa sposoby: «sklejając» różne ujęcia w mniej lub bardziej całościowe konstrukcje poznawcze lub budując nowe koncepcje holistyczne o charakterze inter- i transdyscyplinarnym” (Gajda 2012a: 13). Frankofońska „analiza dyskursu” (*l’analyse du discours*) – „analiza” właśnie, a nie „teoria” – próbuje łączyć oba podejścia: spaja dorobek różnych językoznawczych teorii stylistycznych i tekstologicznych, rozszerzając ich aparat pojęciowy i metodologiczny na sferę integrującą analizę wypowiedzi z kontekstem sytuacyjnym, historycznym i społeczno-kulturowym. Dyskurs bowiem, sytuując się ponad czy też między tekstami, a więc będąc z definicji zjawiskiem intertekstualnym, przestrzenią, w której zanurzone są nasze wypowiedzi, jest zarazem uwarunkowany normami i procesami historyczno-społecznymi oraz doświadczeniem kulturowym i kompetencją komunikacyjną podmiotów. Sprzyja zatem budowaniu koncepcji interdyscyplinarnych, łączących naukę o języku (stylu i tekście) z pragmatyką komunikacji, socjologią (etnologią), historią, epistemologią i psychologią. Analiza uprawiana przez badaczy francuskich, którzy także postulują „reintegrację” rozproszonych *nomen omen* dyskursów wokół stylu i tekstu oraz włączenie ich w ogólną teorię języka (Adam 1997: 12), jest zapewne bliska „stylistyce integracyjnej”, postulowanej przez polskiego uczonego (Gajda 2012b), jeśli przyjmie się szerokie rozumienie podstawowej kategorii, jak w proponowanym ujęciu stylu:

Styl łączy się z ludzkim działaniem i jego wytworami, w tym z działalnością komunikacyjno-językową i tekstami. Ta działalność z natury ma charakter społeczny, dokonuje się w określonej konstelacji interakcyjnej oraz w pewnym kontekście społeczno-kulturowym. Tego zanurzenia nie da się oddzielić od stylu (Gajda 2012b: 14).

Pewnym problemem jest to, iż zarówno w określonych szkołach stylistyki (zwłaszcza w tradycji retorycznej i literaturoznawczej oraz w lingwistyce struk-

turalistycznej), jak i w potocznym użyciu zakorzeniło się węższe, redukcjonistyczne w istocie, rozumienie „stylu” (np. jako inwentarza środków wyrazu, przypisanych określonym funkcjonalnie sferom komunikacji i podlegających selekcji na potrzeby konkretnego tekstu). Styl zatem często jest oddzielany od szerokiego kontekstu uwarunkowań, z którym genetycznie niejako związane jest (zwłaszcza w pracach Michela Foucaulta – zob. niżej punkt 3) pojęcie dyskursu, co znajduje odzwierciedlenie w definicjach kategorii. W opracowaniach słownikowych, takich jak cytowany tutaj *Dictionnaire d'analyse du discours* (zob. Charaudeau, Maingueneau 2002: 185–190), objaśnienia przybierają zwykle postać obszernych artykułów, uporządkowanych podobnie jak w modelu definicji kognitywnej – objaśniane pojęcie (*discours*) jest zatem przybliżane odbiorcy poprzez fasety ujmujące określone aspekty złożonej kategorii, które można wyszczególnić w następującej kolejności:

- a) „sekwencja zdań”;
- b) „użycie języka” (*parole* vs *langue*);
- c) „tekst w kontekście” (kontekst oznacza tutaj warunki tworzenia i odbioru wypowiedzi);
- d) „transfrastycyzność” (organizacja na poziomie ponadzdaniowym, np. struktury gatunkowej);
- e) „ukierunkowanie” (orientacja na cel związana z intencją nadawcy i przebiegiem czasowym wypowiedzi);
- f) „forma działania” (akt mowy połączony z czynnościami pozawerbalnymi, realizowany w pewnych ramach psychospołecznych);
- g) „interaktywność” (prototypowy model konwersacyjny, zakładający wymianę werbalną pomiędzy uczestnikami interakcji);
- h) „kontekstualność” (wyznaczanie kontekstu i jego modyfikowanie w wypowiedzi);
- i) „podporządkowanie normom społecznym” (np. regułom konwersacyjnym, obyczajom komunikacyjnym);
- j) „interdyskursywność” (usytuowanie wobec innych dyskursów jako warunku rozumienia danej jednostki dyskursywnej).

W świetle powyższych wyznaczników analizowana jednostka sytuuje się na najwyższym piętrze struktury *parole* jako użycia systemu językowego; jest niejako produktem operacji werbalnych niższego rzędu, lecz pełni zarazem funkcję spajającą czynność mówienia z wielowymiarowym kontekstem, na który składają się osobowi uczestnicy, określone ramy przestrzenne i czasowe, uwa-

runkowania sytuacyjne i psychospołeczne interakcji, a nade wszystko „świat dyskursów” powiązanych siecią zmiennych relacji. Usytuowanie danego dyskursu wobec innych nazwano w szkole francuskiej „interdyskursywnością” (Charaudeau, Maingueneau 2002: 324). Nazwa *l'interdiscours* – utworzona na wzór terminu *l'intertexte* ‘intertekst, intertekstualność’ (por. podobnie zbudowane nominacje z morfemem *inter-*, jak *l'interculturel*, *l'interlangue*) – sugerująca heterogeniczność oraz dialogiczność oznaczanego zjawiska, jest też *per analogiam* stosowana w pracach analityków dyskursu w odniesieniu do zespołu gatunków mowy, które oddziałują na siebie w danej konfiguracji, podczas gdy intertekstualność sprowadza się do „odgłosów” jakiegoś tekstu (lub kilku tekstów) w określonej wypowiedzi, niezależnie od jakiegokolwiek zróżnicowania gatunkowego (Adam 1999: 85). W szerszym zakresie „interdyskurs” oznacza „zbiór jednostek dyskursywnych [...], z którymi określony dyskurs wchodzi w jawną lub niejawną relację” (Charaudeau, Maingueneau 2002: 324). Uczestniczą one w budowaniu jego znaczenia, przy czym „sens dyskursywny” przypisuje się zarówno słowom, które zyskują metaforyczne odniesienia jako elementy wyrażań sfraczeologizowanych, jak i większym jednostkom dyskursywnym, np. wypowiedziom referowanym, tj. przytaczanym (fr. *le discours rapporté*), a więc podporządkowanym „metadyskursowi” (*le métadiscours / la métacommunication*). W pole semantyczne „interdyskursu” – oprócz wymienionych wyżej kategorii – wchodzi wszelkie pojęcia odnoszące się do „interakcji” między słowami / indywidualnymi aktami mowy / tekstami / gatunkami mowy / dyskursami, a więc kategorie takie, jak: „definicja”, „konotacja”, „metafora”, „metonimia”, „fraczeologia”, „nominacja”, „terminologizacja”, „argotyżacja”, „anafora”, „koreferencja”, „argumentacja”, „pastisz”, „polemika”, „parafraza”, „polifonia”, „dialogowość”, „układ temat-remat”, „inferencja”, „inter-, para-, hiper- i architekstualność”, „makroakt mowy”, „plan tekstu”, „superstruktura” i wiele innych (zob. Charaudeau, Maingueneau 2002). Są to, jak widać, pojęcia zadomowione w retoryce i stylistyce, w pragmatyce językowej, w teorii dzieła literackiego i tekstologii językoznawczej.

Natura przedmiotu badawczego, w świetle zrekonstruowanego wyżej opisu, obliuguje niejako lingwistów – jak już wyżej podkreślaliśmy – do wyjścia poza kategorie ściśle językowe i zintegrowania czynności werbalnych z innymi domenami naszego doświadczenia. Interesujące obserwacje wiążą się obecnie ze wzbogacaniem tradycyjnej lingwistyki (a właściwie gramatyki) tekstu i dyskursu o wymiar kognitywny, czyli ukazanie tego, jak pewne zasoby wiedzy, prze-

konań i doświadczeń są magazynowane i porządkowane w naszej pamięci oraz w jaki sposób te zasoby organizują nasze codzienne czynności i relacje społeczne, które w dużej mierze sprowadzają się do wypełniania pewnych „schematów”, czyli „skryptów kulturowych”. W „pamięci dyskursywnej” przechowujemy także „scenariusze” zachowań komunikacyjnych (werbalnych i niewerbalnych) – swoiste „prakseogramy” (zob. hasło *les praxéogrammes* w: Charaudeau, Maingueneau 2002: 462), które korespondują w pewien sposób z „prototypami tekstowymi” w ujęciu Jeana-Michela Adama (1992) jako pewnymi typowymi układami sekwencji pragmatycznych (aktów illokucyjnych i spójnych stereotypów rzeczywistości) oraz kompozycyjnych. Takie prototypowe schematy są składnikami naszej „kompetencji komunikatywnej”, tzn. ułatwiają uczestnikom interakcji budowanie i interpretowanie dyskursów, również takich, które odbiegają od prototypu (por. „alternacyjne” i „adaptacyjne” wzorce wypowiedzi w koncepcji polskiej badaczki: Wojtak 2008). Włączenie aspektów kognitywnych do analizy dyskursu implikuje jej bliższe związanie z refleksją natury filozoficznej, psychologicznej i semantycznej, co dokumentują prace zarówno badaczy francuskich (zob. Paveau 2006; Charaudeau, Maingueneau 2002), jak i polskich (Miczka 2002; Krauz, Gajda 2005).

Uwzględnienie szerszego kontekstu społeczno-kulturowego w analizie dyskursu łączy się z kolei choćby z adaptacją na gruncie europejskim amerykańskiej tradycji badań tzw. etnografii mowy, stawiającej sobie zadanie opisu lokalnych (zróżnicowanych etnicznie czy środowiskowo) obyczajów komunikacyjnych w kontekście wierzeń, praktyk i norm danej wspólnoty dyskursywnej. Ten zwrot etnolingwistyczny podkreślają także francuscy badacze (zob. Maingueneau 1992), lecz trzeba zauważyć, iż nie jest to nurt uprzywilejowany w językoznawczej analizie dyskursu, co wiąże się być może z szerszym problemem interdyscyplinarności badań humanistycznych (zob. uwagi na ten temat w punkcie 3. niniejszego artykułu).

2. Związek frankofońskiej lingwistyki dyskursu z innymi dyscyplinami językoznawczymi

Podobnie jak polscy badacze (zob. artykuły Jerzego Bartmińskiego, Stanisława Gajdy, Anny Duszak, Bożeny Witosz, Marii Wojtak i innych, opublikowane w: Ostaszewska, Cudak 2008, oraz opracowania syntetyzujące: Wilkoń 2002; Witosz 2005; Labocha 2008; Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska

2009)⁴, francuscy lingwiści także kładą nacisk na wyróżnienie typów dyskursu i opis wyznaczników gatunkowych różnego rodzaju wypowiedzi (Adam 1992; 1999); na wyodrębnienie ich realizacji prototypowych i niestandardowych (Adam 1992), a także na opis wyznaczników kompozycji i stylu różnego rodzaju tekstów, zwłaszcza narracyjnych (Adam 1995; Maingueneau 1990), co wiąże się z tradycyjnie uprzywilejowanym statusem teorii dzieła literackiego, a w jej ramach poetyki oraz genologii i stylistyki literackiej.

Przedmiotem szczegółowych analiz są także uwarunkowania pragmatyczne (sytuacyjne) i społeczne różnych rodzajów dyskursów, przede wszystkim potocznych interakcji werbalnych (Kerbrat-Orecchioni 1990; Reboul, Moeschler 1998a) czy debat medialnych (Charaudeau 1994; 1997; Moirand 2007). Autorzy skupiają się na pozycji uczestników, stosowanych przez nich strategiach dyskursywnych (Kerbrat-Orecchioni 1990–1994; 1996; 1997), typach argumentacji i figurach stylu (Moeschler 1995). Analizy codziennych konwersacji i debat publicznych są także podejmowane przez polskich językoznawców (zob. m.in.: Boniecka 1999; Żydek-Bednarczuk 1994; Witosz 2006), którzy jednak w mniejszym stopniu niż ich francuscy koledzy zaadaptowali XX-wieczne socjologiczne teorie interakcjonizmu, rozwijające się głównie na gruncie anglosaskim, na co zwraca uwagę Stanisław Gajda (2006: 28), postulując włączenie pewnych inspiracji płynących z tych teorii w paradygmat „stylistyki pragmatycznej”, która wraz z paradygmatem funkcjonalnym i kognitywnym wyznaczałaby ramy „stylistyki integralnej” (Gajda 2006: 28). Współpraca interdyscyplinarna nie jest jednak najmocniejszą stroną również francuskiej szkoły analizy dyskursu. Wydaje się ona natomiast, w większym stopniu niż polska, „podmiotocentryczna”⁵: anektuje, integruje i rozwija problematykę *subjectivité* w szerokim zakresie, jaki kategorii tej nadała Catherine Kerbrat-Orecchioni (1980), tj. bada wszelkie ślady obecności podmiotu w wypowiedziach, takie jak: zaimki osobowe i inne wyrażenia deiktyczne (relatywizujące dyskurs wobec sytuacji związanej z aktem mowy i usytuowaniem podmiotu mówiącego), językowe wykładniki perspektywy (punktu widzenia) i pozycji mówiącego wo-

⁴ Literatura z zakresu stylistyki, lingwistyki tekstu i pragmatyki językowej jest już tak bogato reprezentowana na gruncie polskim, że nie sposób wymienić tu wszystkich opracowań dotyczących rozważanej problematyki.

⁵ O tym, jak usytuowanie podmiotu mówiącego w centrum uwagi lingwistyki wpływa obecnie na przeformułowanie tradycyjnych kategorii i celów nauki o języku, piszą również polscy badacze (zob. Witosz 2009).

bec innych uczestników interakcji, a także różnego rodzaju modalizatory, wyrażenia afektywne i waloryzujące.

Analiza dyskursu, prezentowana w pracach francuskich badaczy, jest najściślej związana z pragmatyką komunikacji (zob. Maingueneau 1990; 2009; Charaudeau, Maingueneau 2002; Kerbrat-Orecchioni 1990–1994; 1996); można by wręcz powiedzieć, że jest to pragmatyka dyskursu⁶, włączająca w swój obszar przede wszystkim pojęcia teorii aktów mowy Johna Austina i Johna Searle’a, koncepcję maksym konwersacyjnych i implikatur Herberta Grice’a oraz różne teorie wypowiedzi i komunikacji językowej (zob. zwłaszcza prace: Reboul, Moeschler 1998a; 1998b). Obejmuje zatem badania nad takimi kategoriami, jak: rodzaje dyskursu, funkcje wypowiedzi i różne aspekty sytuacji komunikacyjnej (warunki tworzenia i odbioru komunikatów, kanały przekazu, miejsca i obiekty dyskursu), a zwłaszcza uczestnicy interakcji (*les sujets du discours*), ich role i pozycje (autor, nadawca, odbiorca, czytelnik, słuchacz, podmiot mówiący i in.), emocje, czynności i zachowania parawerbalne. Teoria aktów mowy jest w literaturze frankofońskiej wzbogacana o kategorie analityczne, których sens modyfikuje się zazwyczaj według potrzeb uprawianej dyscypliny. Z psychologii i teorii „maksym konwersacyjnych” Grice’a zaczerpnięto pojęcie „zasad aktu mowy” (Charaudeau 1995). Zasady te (tj. reguły „wpływu”, „wymiany”; „regulacji” i „relewancji”) odnoszą się do współpracy partnerów dyskursu, którzy wzajemnie na siebie oddziałują; wymieniają się rolami nadawcy i odbiorcy; podejmują działania służące podtrzymaniu lub przerwaniu kontaktu i wykorzystują swoją kompetencję dyskursywną w celu zrealizowania określonych intencji i spełnienia oczekiwań partnera.

Z pragmatycznym wymiarem analizy dyskursu wiążą się przede wszystkim badania zachowań konwersacyjnych. Nurt ten narodził się w USA w latach 70. ubiegłego wieku, a we Francji zaawansowane prace w tym zakresie prowadzi od lat 90. XX stulecia Catherine Kerbrat-Orecchioni (1990–1994; 1996), włączając je w nurt analizy dyskursu, która według badaczki ma zakres szerszy, gdyż obejmuje także komunikaty monologowe realizowane w różnych sferach komunikacyjnych, podczas gdy obserwacje francuskiej lingwistki skupiają się na potocznych dialogach (Kerbrat-Orecchioni 1997: 24). Codzienne rozmowy uważa za prototypową realizację dyskursu: „konstrukcję zespołową”, rezultat społecznej współpracy, której partnerzy „nieustannie uzgadniają, jakie zacho-

⁶ Kontekst pragmatyczny stanowi, jak się wydaje, najważniejszy pomost łączący tradycyjną stylistykę z analizą dyskursu (zob. Witosz 2001).

wania będą respektowane, i «negocjują» [...] różne składniki konwersacji” (Kerbrat-Orecchioni 1997: 24–25): znaczenie użytych słów, poglądy na dany temat, pozycję w dyskursie, rodzaj (gatunek, scenariusz) wymiany komunikacyjnej i inne. Badaczka wiąże z analizą codziennych rozmów także wykładniki „subiektywności” wypowiedzi (deiksy, modalności i wartościowania). Uprawiana we Francji analiza konwersacji – choć skupiona na zachowaniach werbalnych członków współczesnego społeczeństwa francuskiego – obejmuje również zagadnienie komunikacji międzykulturowej (*l’interculturel*), czyli uwarunkowanej kulturowo odmienności zachowań dyskursywnych członków różnych zbiorowości (tworzących także mniejszościowe wspólnoty w ramach jednego wielokulturowego społeczeństwa). Adaptując zasadnicze koncepcje i metody badań „pragmatyki kontrastywnej”, prezentowane w literaturze anglojęzycznej, i nawiązując do prac socjologicznych Ervinga Goffmana, cytowana wyżej badaczka przywołuje wywodzące się z retoryki pojęcie „etosu” (*l’ethos*) w celu opisanego „zachowań komunikacyjnych członków danego społeczeństwa ze względu na przyjęty w nim model «idealnej» komunikacji” (Kerbrat-Orecchioni 1997: 27). Etos związany jest z kształtowaniem w dyskursie obrazu samego siebie i innych (Kerbrat-Orecchioni 1980: 20). Ważne zatem są nie tylko ramy sytuacyjne dialogu, strategie dyskursywne partnerów (takie jak negocjacje) i efekty ich działań (porozumienie lub konflikt), lecz także szersze konteksty kulturowe interakcji (systemy wiedzy uczestników dyskursu, wierzenia, opinie, skrypty kulturowe, rytuały zachowań, schematy poznawcze) oraz normy społeczne (np. reguły grzecznościowe). Pojęcie etosu zakorzeniło się w pracach francuskich analityków dyskursu (por. Maingueneau 1991; Adam 1999). Dominique Maingueneau (2009: 60) wiąże to pojęcie nie tylko z rolą społeczną i statusem mówiącego, lecz także z jego charakterem i cielesnością. Zdaniem tego badacza każdy gatunek mowy projektuje stereotypowe role (odnoszące się do zachowania, wyglądu, charakteru *etc.*), które narzucają mówiącemu w pewnym zakresie obraz siebie samego (np. etos profesjonalnego urzędnika czy charyzmatycznego przywódcy). „Etos dyskursywny” nie jest zatem rezultatem całkowicie wolnego wyboru, choć indywidualny podmiot może swoim zachowaniem umacniać dany stereotyp lub go modyfikować.

Mocne ukierunkowanie pragmatyczne analizy dyskursu decyduje o zakresie uwzględniania przez francuskich językoznawców innych tradycji badań nad językiem i komunikacją. Korzystają oni zatem z dorobku klasycznej retoryki, zwłaszcza w zakresie teorii argumentacji jako dziedziny łączącej badania nad

stylem (tropy, figury myśli, toposy) z logiką (dialektyką, czyli sztuką układania sylogizmów i wnioskowania), etyką komunikacji (etosem) i gramatyką (sztuką poprawnego i jasnego wyrażania myśli). Jako wszechstronną teorię komunikacji odkrył retorykę na nowo (również dla francuskich analityków dyskursu – zob. Adam 1992; Moeschler 1995) belgijski uczoney Chaim Perelman (1977), stosując ją przede wszystkim w analizie dyskursu prawniczego (zob. Szczepankowska 2011: 158–159). W polu widzenia badaczy dyskursu znajdują się także metakomunikaty i presupozycje oraz tropy retoryczne związane z różnego rodzaju przekształceniami komunikatów (takie jak: parafrazy, pastisze, generalizacje, uszczegółowienia itp.).

Niewątpliwie badania nad dyskursem bazują przede wszystkim na dorobku językoznawczej nauki o tekście, której zakres jest modyfikowany (rozszerzany) tak, by przekraczać granice zdania i wypowiedzi (jako jednostki złożonej ze zdań) i zajmować się – jak deklaruje Jean-Michel Adam (1999: 35) – „praktykami dyskursywnymi”, a więc współdziałaniem interakcji werbalnych, języków, stylów i gatunków mowy w procesie tworzenia i interpretowania tekstów. Wiele miejsca we francuskiej szkole analizy dyskursu (podobnie jak w wymienianych wyżej pracach polskich lingwistów) zajmują różne koncepcje typologizacji przedmiotu badań: na ogólnym poziomie mówi się o „typach” (*les types*) dyskursu i przypisanych im „rodzajach” (*les genres*), które wydają się bliskie „gatunkom mowy”, sądząc z podawanych zestawień: np. do „typu” dyskursu religijnego przypisane są takie „rodzaje”, jak: przysięga, książeczka do nabożeństwa, msza, pieśń (Maingueneau 2009: 129). Typy dotyczą ogólnych kategorii wyodrębnianych według zróżnicowanych kryteriów: lingwistycznych, funkcjonalnych i społeczno-komunikacyjnych. Nawiązując do klasycznego rozróżnienia *discours* vs. *histoire* Émila Benveniste’a, współcześni badacze francuscy wprowadzili podział dyskursu na „sprzężony” (fr. *embrayé*) z kontekstem sytuacyjnym aktu mowy (za pomocą wyrażen deiktycznych) i „niesprzężony” (*non-embrayé*). Pierwszy charakterystyczny jest dla naszych codziennych rozmów czy takich gatunków pisanych jak list; drugi jest właściwy opowiadaniom, tekstom naukowym, przysłowiom itp. (Maingueneau 2009: 52–53). Inny podział został przeprowadzony ze względu na rodzaj „sekwencji” jako układ jednostek propozycjonalnych pośredniczący między zdaniem a tekstem: Jean-Michel Adam (1992) wyróżnia kilka takich typów sekwencyjnych (dyskursywnych): „narracyjny”, „deskryptywny”, „argumentacyjny”, „eksplikatywny”, „dialogiczny”,

z których jeden (prototypowy dla danego gatunku) zwykle dominuje w tekście, choć zazwyczaj mieszają się w nim różne układy sekwencji.

Najczęściej jako przedmioty analizy dyskursu wydzielane są określone typy związane z wyodrębnionymi społecznościami komunikatywnymi, np. dyskurs „prawniczy”, „ekonomiczny”, „polityczny”, „filozoficzny”, „feministyczny” itp. Każdy z nich tworzy „pole dyskursywne” (wydzielane przez badacza w „uniwersum dyskursów”), w którym konkurują ze sobą określone „formacje dyskursywne” (np. szkoły filozoficzne czy doktryny polityczne), zajmując w nim różne pozycje (centralne lub peryferyjne) na danym etapie historycznym. Układy takie są zatem niestałe; podlegają grze zmiennych czynników (Charau-deau, Maingueneau 2002: 97). Ze względu na ograniczone ramy niniejszego artykułu nie możemy się tutaj zagłębiać w bardziej szczegółową analizę kryteriów różnych typologizacji świata dyskursów, choć jest to istotny przedmiot refleksji francuskich lingwistów (zob. więcej na ten temat w pracach: Grzmil-Tylutki 2007; Paveau, Sarfati 2009: 217–227).

3. Lingwistyczne badania nad dyskursem w świetle spuścizny naukowej Michela Foucaulta – problem interdyscyplinarności

Można by się spodziewać, że najważniejszym źródłem wspólnych inspiracji językoznawczej teorii dyskursu w Polsce i we Francji są tłumaczone także na język polski prace semiotyczno-strukturalistyczne klasyków francuskich Michela Foucaulta i Rolanda Barthes’a, a zwłaszcza pierwszego z nich. Barthes bowiem, podobnie jak inni klasycy francuscy wymienieni we wstępie do niniejszego tekstu, uprawiał raczej gramatykę tekstu narracyjnego, odwołując się do tradycji retorycznych; Foucault natomiast upowszechnił pojęcie „dyskurs” i nadał mu nowy, szeroki sens (w stosunku do etymologicznego znaczenia i potocznych użyć). Dzieła wspomnianych uczonych nie są jednak często przywoływane przez polskich językoznawców ani też specjalnie eksponowane jako źródło inspiracji tematycznych czy metodologicznych w pracach współczesnych lingwistów francuskich (np. w podstawowych syntetyzujących opracowaniach: Charau-deau, Maingueneau 2002; Maingueneau 2009 nawiązaniom do spuścizny Foucaulta poświęca się niewiele uwagi, a nazwisko Barthes’a w ogóle się nie pojawia), podobnie zresztą jak w opracowaniach anglojęzycznych (szerzej prezentowanych w: Duszak 1998); w przeciwieństwie do tradycji germani-

stycznej, w której – jak dowodzi Wolfgang Heinemann (2012) – istnieje silny nurt analizy dyskursów, nawiązujący zwłaszcza do prac autora *Archeologii wiedzy*. Foucault badał reguły umożliwiające funkcjonowanie takich a nie innych wypowiedzi w ramach dyskursu, ustanawiające zakazy i tematy tabu oraz pewne ograniczenia sytuacyjne i społeczne. Nie zajmował się natomiast strukturą i realizacją językową wypowiedzi, co jest głównym przedmiotem lingwistyki tekstu i analizy dyskursu w pracach francuskich i polskich językoznawców.

Zgodnie z koncepcją Foucaulta (1977) dyskurs jest rozumiany najczęściej jako kategoria obejmująca otwarte zbiory wypowiedzi mówionych lub pisanych, łączących się tematycznie, niekiedy także formalnie; uwarunkowanych określonymi normami i procesami społeczno-historycznymi. Sieci dyskursów – jako nośniki aktualnej wiedzy zbiorowości – stanowią narzędzia praktyki społecznej i sprawowania władzy, a nasze zachowania komunikacyjne (wypowiedzi, teksty), modelowane zgodnie z pewnymi regułami myślenia wytworzonymi przez społeczność, są podporządkowane panującym „formacjom dyskursywnym”, tj. interpretowane na tle całego „archiwum” wypowiedzi będących „funkcją, która przenika obszar struktur i jednostek możliwych i dzięki której zjawiają się one z konkretną zawartością w czasie i przestrzeni” (Foucault 1977: 116). Nawiązująca do koncepcji francuskiego myśliciela niemiecka szkoła lingwistyczna z Duisburga „bada dyskursy zaangażowane w aktualne tematy polityczne i ich funkcję legitymizującą władzę w społeczeństwie obywatelsko-kapitalistycznym” (Bilut-Homplewicz 2013: 33). We Francji podobnego typu analizą dyskursów, które składają się na określone „formacje ideologiczne”, zajmował się w latach 70. i 80. XX w. Michel Pêcheux (zob. wybór jego tekstów w: Maldidier 1990: 97–132). Analiza ta ma związek z semantyką historyczną (badanie zmiany znaczenia słów, które przechodzą z jednego dyskursu do drugiego), z teorią poznania (penetrowanie zbiorowej świadomości) i historią polityczną w ujęciu marksistowskim (Pêcheux 1975). Nie jest to jednak główny kierunek badań nad dyskursem czy raczej dyskursami (ideologicznymi, politycznymi, religijnymi i in.) we współczesnej lingwistyce francuskiej, która stroni dziś zwłaszcza od metodologii strukturalistycznej i zgłębiania ideologicznych kontekstów.

Problem z włączeniem spostrzeżeń autora *Słów i rzeczy* do lingwistycznej teorii dyskursu wiąże się również, jak można mniemać, ze stylem jego pism. Rozważania Foucaulta mają charakter wybitnie analityczny. Wywód epistemologiczny przyjmuje postać erudycyjnej narracji kształtowanej w indywidualnym,

eseistycznym, dość hermetycznym stylu. Wprowadzane kategorie metajęzykowe pełnią funkcję operacyjną, ale rzadko są definicyjnie (eksplicytnie) objaśniane; autor raczej pozostawia odbiorcy trud interpretacji kluczowych pojęć (takich jak: „dyskurs”, „formacje dyskursywne”, „archiwum wiedzy”, *episteme* i in.) na bazie wyekscerpowanych z tekstu kolokacji nazw. Filozof stroni zdecydowanie od klarownych klasyfikacji zjawisk i prostoty binarnego uporządkowania przedmiotów reprezentacji. Uprzywilejowaną figurą jego stylu wydaje się metonimia: płynne operowanie nazwami, które są przenoszone na różne powiązane ze sobą obiekty. Tymczasem francuska lingwistyka (a w jej ramach stylistyka, tekstologia, analiza dyskursu itp.) jest przesiąknięta duchem różnicy, opozycji, antonimii: eksplikacje i interpretacje są podporządkowane operacjom klasyfikowania i definiowania (w podstawowym etymologicznym sensie łac. *definire* ‘oddzielać, odgradzać’), tj. precyzyjnego odróżniania pojęć w ramach nomenklatury danej dyscypliny naukowej. W pracach francuskich analityków dyskursu (por. zwłaszcza: Adam 1992; 1999; Maingueneau 2009) znajdziemy zatem przede wszystkim rozważania nad genezą pojęć, uściślenia definicji i typologizacje badanej domeny kognitywnej. Foucault zamiennie (metonimicznie) posługuje się takimi nazwami, jak: *episteme* – „archiwum wiedzy” – „korpus (encyklopedia) wiedzy”; „system pozytywnych modalności” – „modus bytu i ładu” – „system ideologiczny”; „dyskurs” – „formacja dyskursywna” – „kod kulturowy” – „system komunikacyjny” itp. Francuscy badacze stylu i tekstu dążą natomiast do szczegółowego rozróżnienia pojęć (zob. Adam 1992: 15), np. takich jak: *la phrase* (zdanie jako abstrakcyjny konstrukt) – *l'énonciation* (akt mowy/wypowiedzenia) – *l'énoncé* (wytwór aktu mowy, konkretna wypowiedź mówiona lub pisana) – *le texte* (abstrakcyjny wzorzec kompozycyjny, do którego odnoszone są empiryczne wypowiedzi jako teksty zrealizowane) – *le discours* (połączenie wypowiedzi/tekstów z kontekstem) itd. W kontakcie z tak uporządkowanym dyskursem metajęzykowym odbiorca ma poczucie ładu (choć nieco nużące) i zarazem pewnego rodzaju komfortu, jakie towarzyszą nam podczas spaceru po francuskim ogrodzie. Wraz z Foucaultem zapuszczamy się natomiast w tajemniczy i frapujący gąszcz pojęć i relacji, przez który trzeba się z trudem przedzierać bez gwarancji osiągnięcia jasnego oglądu rzeczy. Pochodzące z jego dzieł niedookreślone pojęcia, takie jak „formacja dyskursywna”, są obecnie rzadko używane w pracach językoznawczych lub precyzowane w sposób odległy od pierwotnych ujęć: termin ten Dominique Maingueneau (2009) proponuje odnosić do „zbiorów tekstowych konstruowanych przez bada-

cza niezależnie od podziału na typy, rodzaje, rejestry dyskursu” (Maingueneau 2009: 65), lecz ze względu na pewne wspólne odniesienia historyczne (np. „dyskurs rasistowski, postkolonialny” itp.). Częściej tworzy się nowe określenia, wokół których nie narosły jeszcze kontrowersje związane z szerokim zakresem użycia w wielu obszarach naukowych. Do takich pojęć należą objaśniane wyżej kategorie: „pole dyskursu” i „interdyskursywność”.

Ze względu na różnice celów analizy i metajęzyka stosowanego przez Foucaulta i współczesnych badaczy dyskursu nawiązania do prac filozoficznych autora *Archeologii wiedzy* są dziś we francuskiej szkole językoznawczej niezbyt eksponowane, co ma jednakże pewien negatywny skutek dla rozważanej tutaj roli dyscypliny zwanej „analizą dyskursu” jako nurtu mającego zintegrować nauki o języku z innymi naukami społecznymi (historyczna, społeczno-kulturowa, psychologiczna i pragmatyczna kontekstualizacja dyskursu jest wszak istotnym wyznacznikiem przedmiotu badawczego). Foucault właśnie łączył filozoficzny namysł nad naturą znaków językowych i ich użyciem w różnych obszarach komunikacyjnych z rozważaniami nad historią cywilizacji (rozwojem narzędzi i praktyk społecznych), kształtowaniem się dominujących kodów kulturowych (skryptów, wierzeń i stereotypów), z refleksją na temat zbiorowej świadomości, roli ideologii i polityki⁷. Próżno szukać tak rozbudowanej warstwy interdyscyplinarnych odniesień w pracach wymienionych na wstępie lingwistów francuskich. Niewątpliwie indywidualna erudycja i inwencja autora *Historii szaleństwa w dobie klasycyzmu* byłaby trudna do naśladowania; istotnym ograniczeniem wydaje się jednak nade wszystko dominująca od drugiej połowy XX w. autonomizacja nauk humanistycznych, tj. zgodny ze strukturalistycznym paradygmatem i narzucony przez pozytywistyczny scjentyzm wymóg specjalizacji oraz ścisłości badań prowadzący do selekcji danych według kryterium ich podatności na eksperymentalną weryfikację i formalizację. Dominacja fonologii i różnych gramatyk strukturalnych (także w analizie tekstu) w nauce o języku to jeden z efektów tego paradygmatu. Innym jest organizacja kształcenia uniwersyteckiego, generująca specjalizację (ściśle ukierunkowanie zainteresowań), która nie sprzyja interdyscyplinarności badań, szczególnie pożądaney, jak się

---

⁷ Określając przedmiot swoich badań jako „archeologię wiedzy”, która odsłania pewien „ład i modalności jego istnienia” w naszej kulturze, poczynając od XVI w. (Foucault 2006: 10), filozof wytycza zarazem szerokie, interdyscyplinarne terytorium swoich dociekań nad tym, „jakie modalności ładu zostały rozpoznane, ustalone i powiązane z przestrzenią i czasem, aby stworzyć pozytywne podłoże wiedzy, która rozwijana będzie w gramatyce i w filologii, w historii naturalnej i w biologii, w studiach nad bogactwem i w ekonomii politycznej” (Foucault 2006: 10).

wydaje, w humanistyce. Foucault, mimo stosowanej przezeń strukturalnej metodologii w opisie zjawisk społecznych, reprezentuje jeszcze formację intelektualną, dla której ideał „renesansowego uczonego” nie był anachroniczny, a semiotyka – jako nauka o szeroko rozumianych systemach znakowych – podtrzymywała ten wzorzec wszechstronnie wykształconego humanisty.

Nie wyczerpując w tym miejscu, rzecz jasna, wyliczenia powodów i konsekwencji zmiany paradygmatu w odniesieniu do nauk humanistycznych, stwierdzić należy, że postulaty „integrującej” stylistyki – analizy dyskursu czy w ogóle lingwistyki – uzasadniane heterogeniczną naturą przedmiotu badań (języka, stylu czy dyskursu) zderzają się dziś, paradoksalnie, z barierą istniejącą po stronie samych badaczy, ukształtowanych w warunkach autonomizacji dyscyplin naukowych i wąskich specjalizacji. Toteż zarówno polska, jak i francuska lingwistyka dyskursu jest jednak skupiona na językowym (komunikacyjnym) wymiarze badanych zjawisk, a jej funkcja integracyjna sprowadza się do uwzględniania w analizach dorobku teoretycznego i metodologicznego pokrewnych dziedzin, takich jak stylistyka (z włączeniem tradycji retoryki i teorii dzieła literackiego), pragmatyka językoznawcza (zwłaszcza teoria aktów mowy i analiza konwersacji) oraz lingwistyka tekstu (szczególnie genologia językoznawcza i literacka). „Transdyscyplinarność” jako interpretacja funkcjonowania dyskursów w kontekście szerszych zjawisk społeczno-kulturowych, procesów historycznych, uwarunkowań psychologicznych itp. stanowi dziś, jak się wydaje, zbyt duże wyzwanie dla indywidualnej kompetencji badacza i pozostaje w znacznej mierze tylko postulatem. Współpraca przedstawicieli różnych dyscyplin napotyka z kolei trudności związane z nieprzystawalnością metajęzyka poszczególnych nauk, preferowaniem przez ich reprezentantów zróżnicowanych teorii, narzędzi i metod badawczych. Pokonanie tych trudności nie jest możliwe bez istotnych zmian w modelu kształcenia uniwersyteckiego, zwłaszcza humanistycznego, w całej Europie, co już się w pewnej mierze dokonuje, lecz to osobny temat, wart poważnej refleksji akademików.

Literatura

- Adam J.-M., 1992, *Les Textes, types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*, Paris.
- Adam J.-M., 1995, *Le Texte narratif*, Paris.
- Adam J.-M., 1997, *Le Style dans la langue. Une reconception de la stylistique*, Lausanne.
- Adam J.-M., 1999, *Linguistique textuelle. De genres de discours aux textes*, Paris.

- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2009, *Tekstologia*, Warszawa.
- Beaugrande R.A. de, Dressler W.U., 1990, *Wstęp do lingwistyki tekstu*. Przeł. A. Szwe-dek, Warszawa.
- Bilut-Homplewicz Z., 2013, *Między wieloznacznością a uprecyzowaniem pojęcia „dyskurs”*. *Miejsce tekstu w germanistycznych ujęciach dyskursu*, „Stylistyka”, XXII, s. 27–46.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. (red.), 2009, *Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. Antologia tłumaczeń*, Wrocław.
- Boniecka B., 1999, *Lingwistyka tekstu – teoria i praktyka*, Lublin.
- Charaudeau P., 1995, *Une analyse sémiolinguistique du discours*, „Langages”, n° 117, s. 96–111.
- Charaudeau P., 1994, *Le contrat de communication médiatique*, „Le Français dans le monde”, numéro spécial: *Médias, faits et effets*, Paris, s. 8–19.
- Charaudeau P., 1997, *Les conditions d’une typologie des genres télévisuels d’information*, „Réseaux”, n° 81, s. 79–101.
- Charaudeau P., Maingueneau D. (éd.), 2002, *Dictionnaire d’analyse du discours*, Paris.
- Dijk T.A. van (red.), 2001, *Dyskurs jako struktura i proces*. Przeł. i wybór tekstów G. Grochowski, Warszawa.
- Duszek A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Foucault M., 1977, *Archeologia wiedzy*. Przeł. A. Siemek, wstęp J. Topolski, Warszawa.
- Foucault M., 2006, *Słowa i rzeczy*. Przeł. T. Komendant, Gdańsk.
- Gajda S., 1983, *Styl jako humanistyczna struktura tekstu*, „Z polskich Studiów Sławistycznych”, seria 6, t. 2, s. 235–243.
- Gajda S., 2006, *Stylistyka interakcyjna/konwersacyjna – co zacząć? – Style konwersacyjne*, red. B. Witosz, Katowice.
- Gajda S., 2012a, *Styl narodowy jako kategoria stylistyczna*, „Stylistyka”, XXI, s. 7–18.
- Gajda S., 2012b, *Stylistyka integrująca*, „Poradnik Językowy”, z. 6, s. 56–66.
- Grzmil-Tylutki H., 2007, *Gatunek w świetle francuskiej teorii dyskursu*, Kraków.
- Heinemann W., 2012, *Kontrowersje wokół analizy dyskursu*, „Stylistyka”, XXI, s. 287–318.
- Kerbrat-Orecchioni C., 1980, *L’Énonciation. De la subjectivité dans le langage*, Paris.
- Kerbrat-Orecchioni C., 1990–1994, *Les Interactions verbales*, t. I–III, Paris.
- Kerbrat-Orecchioni C., 1996, *La conversation*, Paris.
- Kerbrat-Orecchioni C., 1997, *L’analyse des conversations*, „Sciences Humaines”, n° 16, s. 24–27.
- Krauz M., Gajda S. (red.), 2005, *Współczesne analizy dyskursu: kognitywne analizy dyskursu a inne metody badawcze*, Rzeszów.
- Labocha J., 2008, *Tekst, wypowiedź, dyskurs w procesie komunikacji językowej*, Kraków.
- Maingueneau D., 1990, *Pragmatique pour le discours littéraire*, Paris.

- Maingueneau D., 1991, *L'analyse du discours. Introduction aux lectures de l'archive*, Paris.
- Maingueneau D., 1992, *Le tour ethnolinguistique de l'analyse du discours*, „Langages” n° 105, s. 114–125.
- Maingueneau D., 2009, *Les termes clés de l'analyse du discours*, nouvelle édition revue et augmentée, Paris.
- Malidier D. (éd.), 1990, *L'inquiétude du discours. Textes de Michel Pêcheux*, Paris.
- Miczka E., 2002, *Kognitywne struktury sytuacyjne i informacyjne w interpretacji dyskursu*, Katowice.
- Moeschler J., 1995, *Argumentation et conversation*, Paris.
- Moirand S., 2007, *Les Discours de la presse quotidienne. Observer, analyser, comprendre*, Paris.
- Moulinié G., 1986, *Eléments de stylistique française*, Paris.
- Ostaszewska D., Cudak R. (red.), 2008, *Polska genologia lingwistyczna*, Warszawa.
- Pêcheux M., 1975, *Les Vérités de la Palice. Linguistique, sémantique, philosophie*, Paris.
- Paveau M., 2006, *Les Prédiscours. Sens, mémoire, cognition*, Paris.
- Paveau M.-A., Sarfati G.-É., 2009, *Wielkie teorie językoznawcze. Od językoznawstwa historyczno-porównawczego do pragmatyki*. Przeł. I. Piechnik, Kraków.
- Perelman Ch. 1977, *L'empire rhétorique. Rhétorique et l'argumentation*, Paris.
- Reboul A., Moeschler J., 1998a, *Pragmatique du discours. De l'interprétation de l'énoncé à l'interprétation du discours*, Paris.
- Reboul A., Moeschler J., 1998b, *La pragmatique d'aujourd'hui. Une nouvelle science de la communication*, Paris.
- Szczepankowska I., 2011, *Komunikacja prawno-sądowa z perspektywy retoryki, stylistyki i tekstologii*, „Stylistyka”, XX, s. 145–162.
- Wilkoń A., 2002, *Spójność i struktura tekstu*, Kraków.
- Witosz B., 1997, *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji*, Katowice.
- Witosz B. (red.), 2001, *Stylistyka a pragmatyka*, Katowice.
- Witosz B., 2005, *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice.
- Witosz B. (red.), 2006, *Style konwersacyjne*, Katowice.
- Witosz B., 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice.
- Wojtak M., 2008, *Wzorce gatunkowe wypowiedzi a realizacje tekstowe. – Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa.
- Żydek-Bednarczuk U., 1994, *Struktura tekstu rozmowy potocznej*, Katowice.

*The integrative dimension of the contemporary discourse analysis
in the light of the studies conducted by the French linguistic school*

The observations described in this paper are concerned with the linguistic discourse analysis carried out by representatives of the contemporary French school, the members of which include among others: Jean-Michel Adam, Patrick Charaudeau, Catherine Kerbrat-Orecchioni, and Dominique Maingueneau (some of them come from Swiss and Belgian French-speaking communities). The domain of their research, the most important traditions, as well as the sources of inspiration and relations between the examined field with other scientific disciplines (not only linguistics) are the principal subjects under discussion in this paper. The achievements of the French school in the area of discourse analysis prove the integrative nature of the discipline, which combines various fields of study of language, style and text, that is in particular: stylistics (including rhetoric and the theory of a literary work of art), pragmatics and text linguistics. The author demonstrates also the significance of the relations between discourse analysis and other sciences: philosophy, cognitive science, psychology and sociology, at the same time emphasizing that the broadly defined interdisciplinary studies remain (for various reasons) in the sphere of postulates. Among the many obstacles is the separation of social sciences in the 20th century.

Keywords: *discourse analysis, French school, integrative linguistics.*